

наше життя створюється силами, які повністю описуються у межах науки». Поширення подібного стилю мислення приводить, на думку німецького протестантського теолога В. Пененберга, до знецінення релігії. «Релігійна інтерпретація реальності пише він, – більше не сприймається як універсально надійна, а розглядається як предмет часткового виключення, якщо не марновірство взагалі». В кінцевому підсумку новий стиль мислення суспільний прогрес пов'язує лише з досягненнями сучасної науки, а релігія трактується як антитеза щодо наукового знання.

Подібне становище викликає глибоку стурбованість серед богословів і вони шукають шляхів співробітництва церкви з сучасним світом. Нині питання ставиться так: «Якщо церква хоче розмовляти з людьми сучасною мовою і мати тісні зв'язки з життям, то вона повинна відповідально взаємодіяти з сучасною наукою». Асиміляція релігією сучасної науки виступає як потреба теології, потреба розвитку релігійного світогляду. З цією метою богослови вважають за необхідне спрямувати свої зусилля на встановлення тісного контакту між сучасною наукою і релігією, на розвиток конструктивного діалогу між теологами і вченими. Власне, така думка, як центральна, домінує в енцикліці Папи Римського Івана Павла II «Fides et Ratio» (Віра і розум), яка вийшла у світ 14 вересня 1998 р.

В контексті діалогу богослови зосереджують увагу на наступних питаннях.

По-перше, християнське мислення, визначаючи авторитет науки, повинне з повагою ставитись до раціональної пізнавальної діяльності людини. Підкреслюється, що християнська віра – це віра, яка шукає знання і розуміння. І як така, вона не може стояти осторонь розвитку науки.

По-друге, на релігії активно впливають наукові відкриття і досягнення, їх не варто заперечувати, оскільки вони, на думку богословів, надзвичайно корисні, для еволюції релігійного світогляду, для розвитку теології в цілому. Тому церква повинна ставити перед собою завдання координації своєї діяльності з досягненнями різноманітних галузей науки.

По-третє, наукове пізнання, за словами англійського протестантського богослова А. Пікока, «дозволяє збагатити наше розуміння ставлення Бога до світу і людини». Адже, пізнаючи створений Богом світ, людина поглиблює власну уяву про нього. Наукове пізнання, на думку А. Пікока, сприяє усуненню хибних уявлень про Творця. З цією метою багатьма християнськими діячами висувається ідея створення системи викладання і вивчення релігії на науковій основі. Такий підхід, на їх думку, допоможе зміцнити авторитет християнської віри в цілому.

По-четверте, робляться спроби відродити теологічну методологію релігії і науки, яка виникла ще на початку ХХ століття. В межах цієї методології проводиться порівняльний аналіз науки і релігії, виявляються їх специфічні і подібні характеристики, з'ясовується особливості їх об'єкту, методів, мови, мети і завдань пізнання, визначається об'єктивність здобутої інформації і характер розвитку релігії і науки як феноменів культури. В наш час, на думку деяких богословів, практично не можна чітко розмежувати науковий і релігійний способи пізнання світу. Порівняльний аналіз науки і релігії, покликаний, за їх словами, сприяти природній взаємодії науки і релігії, гармонії наукових знань і релігійної віри.

В християнській теології започаткована велика робота, спрямована на осмислення взаємин науки і релігії як у минулому, так і в наш час, вишукуються нові підходи у розвитку діалогу між науковою істинною і релігійною вірою. Пропонуються різні інтерпретації причин і сутності конфліктів між наукою і релігією в історії християнства. Серед палітри богословських думок пробивається провідна теза, що у взаєминах науки і релігії необхідна модернізація, яка здатна забезпечити ефективний розвиток цих важливих галузей культури людства.

■ В. ДОКАШ

МІЖКОНФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ ЯК ФАКТОР УТВЕРДЖЕННЯ ЗЛАГОДИ І МИРУ В БУКОВИНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Чернівецька область – унікальний регіон. Він має свої особливості, власні історично зумовлені релігійні традиції. Це є край, в якому поєднана історична доля, культура та менталітет народів Північної Буковини та Бессарабії. Саме тому йому притаманні багатонаціональний і багатоконфесійний склад населення, наявність майже всіх традиційних для України релігійних течій і навіть таких, яких більше ніде немає в Україні (назариняни, осташі), розвинутість мережі і висока динамічність конфесій пізнього протестантизму.

■ Віталій Докаш, доктор філософ. наук, доцент Чернівецького Національного університету імені Ю.Федьковича.

Однією з цікавих і повчальних особливостей краю є те, що в історичному розрізі тут майже не зафіксовано якихось гострих міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, в які були б втягнуті значні маси населення і які б призвели до сутичок і кровопролиття, як це мало місце в Галичині між українцями і поляками. Важливим примирювальним фактором виступала тут приналежність двох найбільш чисельних національностей краю – українців і румунів до єдиного православного віросповідання.

Різноміжнаціональні та різноміжконфесійні мешканці Буковини протягом багатьох років навчилися будувати свої відносини в основному толерантно, з'ясовувати спірні питання мирним шляхом. До того ж, духовні керівники різних конфесій, як правило, не закликала віруючих до розпалювання міжрелігійної неприязні. А на початку ХХ століття три верховних глави різних конфесій Буковини, що мали свої резиденції в Чернівцях – православний митрополит Репта, католицький прелат Шмідт, головний рабин д-р Розенфельд, які поважно ставилися один до одного, уклали особисту угоду під символічною назвою «Листок конюшини» («трилистик») про доброзичливі відносини, подаючи цим добрий приклад міжнаціональної злагоди, толерантності та віротерпимості.

Сучасне релігійне середовище краю не ізольоване від багатогранного впливу зовнішнього світу і процеси, що в ньому відбуваються, типові для міжконфесійних відносин України в цілому. Строката віросповідна карта регіону може слугувати моделлю, на якій простежуються загальні закономірності і явища, характерні для релігійної ситуації в країні. Найменша в Україні за територією (1,3% від її площі) і чисельністю населення (906 839 тис. осіб) область посідає 8-е місце за кількістю і друге після Закарпатської (1605 релігійних громад) – за густотою релігійних організацій (2,7 громади на один населений пункт). На 10 тис. населення в буковинському регіоні припадає 9,7 громади, що значно більше, ніж у південно-східних областях. Релігійна карта Буковини сьогодні представлена більш ніж десятком віросповіданнями, в організаційній структурі яких діє 1074 зареєстрованих і 133 незареєстрованих релігійних організацій 23 конфесій, течій і спільнот. Ця цифра включає 1038 релігійних громад, 15 монастирів з 358 насельниками, 7 духовних навчальних закладів із 1208 слухачами, 4 місії. Порівняно з минулим роком кількість зареєстрованих релігійних організацій збільшилась на 10 одиниць, що говорить про демократизацію всіх процесів в краї, покращання різних законодавчих форм реалізації прав та гарантій свободи совісті і віросповідань, а то й насичення релігійної мережі краю [Докаш В.І., Лешан В.Ю. Загальне релігієзнавство: Навчальний посібник. – Ч., 2005. – С. 226]. Зміни в релігійній мережі торкаються не тільки її кількісних показників. Кожна із церков та деномінацій Буковини динамічно переходить на якісно новий рівень функціонування.

До основних факторів утвердження злагоди і миру в краї можна віднести постійне зростання освітнього рівня керівників релігійних організацій та духовенства. Так, 38,7% православних священнослужителів сьогодні мають середню спеціальну та вищу світську і духовну освіту, відповідно в протестантському середовищі цей показник складає 43,1%. Цьому сприяє те, що в області діють 7 зареєстрованих духовних навчальних заклади, де навчається 12 слухачів денної та 1196 заочної форми навчання.

Безперечно, основним фактором позитивних змін, що формують толерантність та терпимість у міжконфесійних відносинах можна вважати функціонування філософсько-теологічного факультету Чернівецького державного університету, де на заочній формі навчання підвищують свій професійний рівень, набувають знань релігієзнавчого характеру керівники різних рівнів управління релігійних організацій області. За весь період роботи цієї структури отримали спеціальність магістра релігієзнавства 7 представників релігійних організацій (з них 6 представників адвентистської церкви і 1 – православної), спеціаліста – 186 (представники православної та адвентистської церков). Сьогодні на заочному відділенні факультету набувають освіту 3 майбутніх маістри (2 представники православної і 1 – адвентистської церков). До того ж дипломи спеціалістів з релігієзнавства отримують 143 представники церков (115 – православної, 16 – адвентистської, 12 – п'ятидесятників). Це (а особливо навчання в одній різноміжконфесійній навчальній групі протягом 5-6 років) суттєво вплине на толерантизацію міжконфесійних відносин у краї.

Значною мірою сприяє міжконфесійному діалогу та формуванню атмосфери злагоди і миру в краї скоординована робота сектору у справах релігій облдержадміністрації, обласної організації УАР та науковців філософсько-теологічного факультету. В тісному співробітництві цих інституцій в 2003-2006 рр. проведено п'ять міжнародних конференцій, в рамках яких проходили «Єдині дні релігійної свободи» із залученням всіх релігійних організацій краю. Сама проблематика конференцій: «Соціальні та духовно-культурні виміри релігійних процесів в Україні» (2003), «Релігія і громадянське суспільство в Україні» (2004), «Релігія і соціальні зміни в сучасному суспільстві» (2005), «Релігія і суспільство: нові преференції» (2006) свідчить про те, що науковці разом із керівниками релігійних організацій розглядають всі питання, які турбують громадян України. Така плідна співпраця дозволяє виробити фахові ком'юніке, резолюції,

концепції та проекти заходів, спрямовані на подальшу демократизацію суспільства, покращанню українського законодавства в сфері свободи совісті.

Певним здобутком такої спільної роботи можна вважати, наприклад, «Звернення учасників Єдиного Дня релігійної свободи» (2003), в якому релігійним організаціям пропонувалось сприяти поширенню принципів релігійної свободи, захищати права громадян України на вільний вибір віросповідання, релігійної та позарелігійної самореалізації. Симптоматично, що у цьому зверненні було запропоновано поширювати в інших регіонах країни досвід Чернівців з проведення Єдиних Днів релігійної свободи [Релігійна панорама. – 2003. – № 4. – С.62-66].

Покращанню міжконфесійних відносин та співробітництва науковців релігійних організацій краю допомагає те, що Єдині Дні релігійної свободи проводяться на базі якоїсь конфесії. Форум, на якому розглядалась роль релігії у процесах національної консолідації українського суспільства, суверенності особи громадянського суспільства, наприклад, було проведено на базі духовного центру Церкви Християн Віри Євангельської (п'ятидесятників) [Релігійна панорама. – 2004. – № 5. – С.61-62]. Відповідно, вже четверта конференція та Єдиний День у квітні 2006р. уже проводились під патронатом архієпископа Чернівецького і Кіцманського Варлаама. Як завжди, окрім пленарних і секційних засідань, були проведені Круглі столи, Трибуна молодих науковців, прямий ефір на Буковинському телебаченні з керівниками релігійних організацій. В прийнятті резолюції, яка була висвітлена в засобах масової інформації, розглядалася низка практичних питань, спрямованих на доопрацювання законодавства, розв'язання проблем духовної освіти, включення богослов'я до переліку спеціальностей, з яких здійснюється підготовка спеціалістів [Релігійна панорама. – 2005. – № 4. – С.66-67].

Чернівецькі форуми, які проводять науковці та керівники релігійних організацій своєрідні тим, що це не тільки обговорення актуальних проблем, але й обмін досвідом. Першу скрипку тут виконує Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ. Так, на п'яту конференцію в 2005 році, присвячену проблемам взаємин релігії і суспільства, було подано біля 100 заявок, які представляли як Україну, так і зарубіжжя. Відділення релігієзнавства зоорганізувало на цей форум буквально науковий десант з провідних вчених: А.Колодного, Л.Филипович, В.Шевченка, В.Єленського, М.Бабія, Г.Кулагіної, О.Недавної, П.Павленка, В.Титаренко, О.Горкуші. Під головуванням Президента УАРС В.Єленського та генерального секретаря цієї громадської організації П.Гануліча в межах «Єдиного Дня релігійної свободи» було проведено організаційне засідання УАРС та обмін досвідом з проблем реалізації принципів релігійної свободи [Релігійна панорама. – 2006. – № 4. – С.66-69].

Підтримувати діалог між конфесіями краю і продовжувати толерантизацію відносин між ними дозволяє постійно діючий семінар, що створений при кафедрі релігієзнавства та теології Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича. Його метою якраз і є проведення різноманітних заходів: круглих столів, семінарів, дискусій, які дозволяють інформувати населення та керівництво релігійних організацій про те, як вирішуються ті чи інші питання захисту прав і свобод віруючих. Разом з тим, це і є постійно діюча школа підняття професійного рівня керівництва конфесій. Тільки в червні 2007 року з ініціативи Центру релігійної інформації і свободи УАР, Чернівецьких обласних організацій УАР та УАРС, сектору у справах релігій облдержадміністрації та за підтримки науковців Відділення релігієзнавства і філософсько-теологічного факультету було проведено ряд заходів інформативно-консультативного характеру: зустрічі з лідерами релігійних організацій та відвідування їхніх офісів, храмів, молитовних будинків (старовірів, православних, ХВС, АСД); прямий ефір на місцевому телебаченні, індивідуальні консультації та відповіді на запитання; участь у вирішенні конфліктних ситуацій в релігійно суспільній сфері. Найбільш значимим серед цих подій був круглий стіл «Держава і Церква: буковинський контекст», в якому брали участь 50 представників релігійних організацій, керівництво облдержадміністрації, сектору у справах релігій, відомі вчені і фахівці у сфері державно-церковних відносин. Про сучасний стан і проблеми релігійного життя України учасників проінформував Президент УАР, керівник Відділення релігієзнавства НАНУ професор А.Колодний. Про законодавство України з проблем свободи совісті та перспектив його удосконалення в контексті напрацювань міжнародного співтовариства доповів спеціаліст в галузі права, експерт Інституту релігійної свободи М.Васін. Ним були розглянуті такі актуальні теми як «Земельні питання: державний інтерес і церковна потреба», «Порядок реєстрації релігійних організацій: чи потрібна подвійна реєстрація?» та «Закон про реституцію: теорія і практика повернення церковного майна», що привело до відкритого обговорення та формулювання ряду принципових питань, які слід винести на розгляд уряду та державних інституцій.

Частково зняти назрілі питання покликаний проект, презентований на цьому Круглому столі одним з його координаторів – професором Л.Филипович. УАР та її Чернівецький осередок висловили думку про необхідність проведення моніторингу діяльності державних органів влади у сфері суспільно-релігійних відносин, у зв'язку з чим був запропонований опитальник, поширений серед представників релігійних організацій і влади. Очікується отримати відповіді

на цілий ряд питань, які стосуються відносин Держави і Церкви [Релігійна панорама. – 2007. – № 6. – С.63-67].

Саме при такому конструктивному діалозі між владою і церквою, науковцями і богословами, можливі, на нашу думку, в нинішній ситуації спокій і мир, толерантні відносини між людьми різних віросповідань, різних традицій.

Релігійні організації регіону сьогодні знаходяться на шляху переосмислення своєї ролі у суспільстві, усвідомлюючи своє місце і нове призначення в соціумі, політичному житті. Миряни засуджують (і тут вони єдині) використання церков в політичній передвиборчій боротьбі, фальсифікацію результатів виборів (як президентських, так і парламентських). Під час виборчих кампаній в усіх церквах проводились молебні за чесність і прозорість виборів. Релігійні спільноти поєднано виступають проти протекціонізму органів влади чи лобіювання окремих церков. Вони виступають проти втручання представників влади у свої внутрішні справи.

Ідеї екуменічного характеру пропагують громади харизматичного напрямку. Так, вони ставлять собі за мету «проголошувати та досягти єдності серед християн», «жити і служити Господові так, щоб плід життя і служіння був істотним благословенням для всього народу України».

Релігійні об'єднання поєднали свої зусилля із введенням в навчальні плани шкіл предметів духовно-морального циклу. Цьому було присвячено семінар вчителів духовних та недільних шкіл різних деномінацій краю, який було проведено на базі духовної семінарії ХВС, науково-практичну конференцію на базі приватної школи «Надія», круглих столів в облдержадміністрації та місцевому телебаченні в 2007 році. Тому уже сьогодні понад 13 000 учнів в 50% шкіл краю охоплено вивченням курсу «Основи християнської етики». Планується увести й інші, альтернативні курси.

Поєднання зусиль науковців краю, керівництва релігійних організацій, спроба сумісно вирішувати виникаючі проблеми створили можливості зменшити кількість конфліктогенних релігійних зон із 100 в 1994 році до 10 – в 2007 році.

Певну гармонізацію конфесійних відносин створює соціально-значуща діяльність церков, чий інтерес тут переплітаються. Як показує аналіз, соціальна діяльність Церков здійснюється за двома напрямками: добродійна та освітньо-виховна діяльність.

Перший напрямок здійснювався переважно у таких формах: відпочинок та оздоровлення дітей; допомога малоімущим верствам населення; робота в пенетиційній сфері. Розширюється мережа допомоги малозабезпеченим верствам населення безоплатним харчуванням: УПЦ – 50-и особами; іудеями – 70-и особам; протестантами – 100. Працюють осередки соціальної допомоги для надання комплексу побутових послуг інвалідам, самотнім людям похилого віку.

Зближує релігійні організації як між собою, так і з різноманітними верствами населення такий напрямок роботи як оздоровча. Тільки в 2005-2007 роках було оздоровлено понад 2 тис. дітей обласним об'єднанням ЄХБ; 245 осіб Церквою АСД, 120 – ХВСП; 1000 дітей та 300 сімей харизматичною церквою «Нове життя»; 50 – Римо-Католицькою Церквою.

Фінансову допомогу в розмірі 258 540 грн. надала нужденним в 2005-2006 роках УПЦ МП. На суму 237 000 грн. надала фінансову допомогу малозабезпеченим верствам населення харизматична Церква «Повного Євангелія». Гуманітарна допомога населенню на загальну суму 437 721 грн. надана місією «Єдина надія»; 101 тис. обласним об'єднанням АСД. Щоправда, Церкви краю незадоволені відсутністю підтримки у виконанні гуманітарних проектів з боку державних інституцій.

Понад 140 дітей-сиріт та інвалідів виховуються у дитячому будинку при Свято-Вознесенському монастирі УПЦ МП в с. Банчени Герцаївського району.

При відносній стабільності міжконфесійних відносин в регіоні, тут залишається ряд потенційних збудників конфліктів, які на найближче майбутнє будуть формувати цілу гаму різноманітних протиріч. До них насамперед можна віднести міжправославну напругу: між громадами УПЦ МП і УПЦ КП та двома єпархіями УПЦ КП – Чернівецькою та Чернівецько-Кіцманською.

Негативний конфліктогенний вплив на православний фактор буде йти в регіоні з боку Румунської Православної Церкви, біляцерковних об'єднань «Православний вибір», «Братство Олександра Невського».

Певною мірою залишається протиріччя між традиційними та протестантськими церквами. У суспільній свідомості ще на довгий час залишиться живучим сприйняття протестантів як «сектантів», а нових релігій як «деструктивних культів». Щоб зняти ці проблеми, потрібні спільні зусилля науковців та богословів, ряд проектів, що зінтегрують зусилля церкви і держави в консолідації українського суспільства.